

**Türkiye
Sigorta Birliği**

Sigorta Haritaları Sergisi

*22 Mayıs 2022
Galataport - İstanbul*

“Sigorta değer bilmektir” prensibiyle yola çıkan birliğimiz 2022 zirvesiyle birlikte, ilk İstanbul haritasının 100. yılını idrak ettiğimiz Jacques Pervititch’in ürettiği değeri hatırlatmak ve paylaşmak için özel bir sergi etkinliği planladı.

İnsan emeğinin ürettiği değeri koruma ilkesiyle yola çıkan sigorta haritaları artık Pervititch’in çalışmalarının üzerinden geçen 100. yılın ardından kendi başına birer kültür varlığı.

Bu haritaların, birliğimiz ve üyelerimizin arşivlerinde çok değerli kopyaları saklanıyor ve uzmanların kullanımına her zaman, hiç kısıtlamasız sunuluyor. Diğer yandan bu değerler hala çok az tanınıyor. Çok sayıda yabancı misafirimizin de katıldığı bu yılki zirvemiz boyunca sergilenecek bu haritalar sayesinde hem tüm bu emeklerin hem de dünyanın en güzel kenti İstanbul’un geçmişten geleceğe bıraktığı mirasın kıymeti daha iyi hatırlanacak daha iyi bilinecektir diye umuyoruz. Sergide ve bu kitapçıkta çok geniş harita koleksiyonumuzdan seçtiğimiz 18 çok özel parça ilgililerle paylaşılıyor.

Diğer tüm örnekler de dijital ortamda ilgililerin faydasına sunulmuş durumda.

İstanbul’un kıymetinin bilinmesine ufacık da olsa bir katkıda bulunmuş olmak dileğiyle...

*Türkiye Sigorta Birliği
Yönetim Kurulu Başkanı
Atilla Benli*

Eski İstanbul' un özellikle ahşap evlerinin yangınlardan nasıl korktuğunu ancak bu korkunun sonucu pek değiştirmediği bilinir.

Sonuç değişmeyecekse en azından kayıpları azaltmanın, telafi etmenin yöntemi ise Osmanlı' nun son döneminde bulunmuş, ülkede önceleri yabancılar çok sayıda sigorta şirketi kurmuş, sonra bunlara yerliler de eklenmiştir.

Bu sigorta şirketlerinin tek çatı altında birleşmesi tüm risklere karşı ortak çalışma fırsatını arttırmış ve kentle ilgili haritaların geniş kapsamlı ve ayrıntılı olarak yapılmasında fayda sağlamıştır.

Bu yöndeki en verimli süreç 1922 yılından itibaren gözleyebildiğimiz ve 20 yılı aşkın süreç boyunca izleyebildiğimiz Jacques Pervititch' in imzasıyla yayınlanan haritaların dönemidir.

İstanbul' un görkemli tarihi eserleri ve kamu binaları da en sıradan ahşap evleri de büyük bir özenle bu haritalara aktarılmış, bu özenin sayesinde haritaların kendileri bile artık kullanımları bittikten sonra koleksiyon parçaları haline gelmiş, müzayedelerde bölük pörçük ortaya çıkarak sıklıkla anlam bütünlükleri bozulmuş.

Ancak kuşkusuz bunları arşivlerinde saklayan gerçek sahipleri sayesinde kıymetleri bilinmiş büyük miktarlarda günümüze değin ulaşmışlar. Bu sergide TSB arşivlerinde muhafaza edilmiş olan haritalardan farklı özellikleriyle öne çıkan, temsil niteliği yüksek 18 tanesi, Pervititch haritalarının en erken örneklerinden başlayarak artık çeşitli nedenlerle bu tür haritaların üretiminin sona erdiği hatta anlamsızlaştığı 1950' li yılların ikinci yarısına değin üretilmiş örnekleri yer alıyor.

İmzasını sıklıkla gördüğümüz Jacques Pervititch ismi genelde bu haritalarla özdeşleşmiş olarak karşımıza çıkıyor. 1870 tarihli büyük Pera yangınından birkaç sene sonra doğan (bugünün Hırvatistan' ındaki Dubrovnik' te) ve daha çocuk yaşta İstanbul' a gelen Pervititch' in günümüze ulaşabilen çalışmalarından iyi bir mühendis özellikle de kartograf olarak yetiştiğini görüyoruz.

İstanbul dışında da birçok çalışma yapan mühendisin döneminde tanınan, bilinen ve aranan bir haritacı olduğunu çok farklı işverenlere çok sayıda ve çeşitli haritalar ürettiğini takip edebiliyoruz.

Küçük yaşından itibaren İstanbullu olan Pervititch' in daha 1918 yılındaki savaş ortamında hazırladığı bir Ortadoğu ve Irak haritasında Musul' u Türk toprağı olarak göstermesiyle bile tarafını belli ettiğini söylersek aşırıya kaçmış olmayız.

Ancak günümüze gelindiğinde, İstanbul' la özdeşleşmiş ve imzasını taşıyan haritaların büyük ölçüde gölgesinde kalmış bu mühendisin İstanbul' daki eğitim ve çalışma hatta sosyal yaşamındaki tüm parçaları yerine oturtmuş değiliz.

Yine de 1945 yılındaki vefatına değin bu kenti çok sevmeyi sürdürdüğünü, eserlerine sadece bir hesap insanı değil bir sanatçı dokunuşuyla da emek verdiğini gözlemek mümkün.

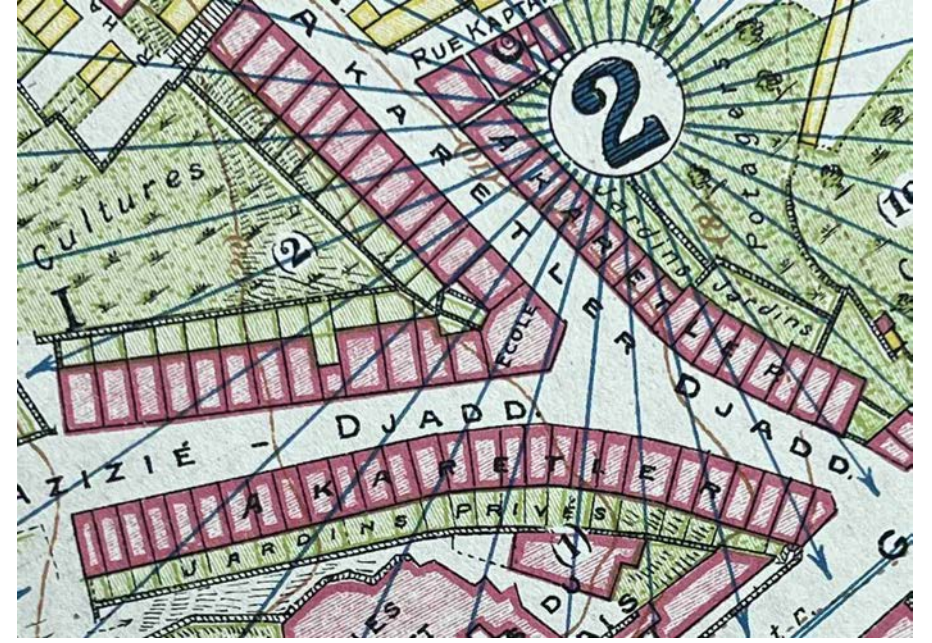
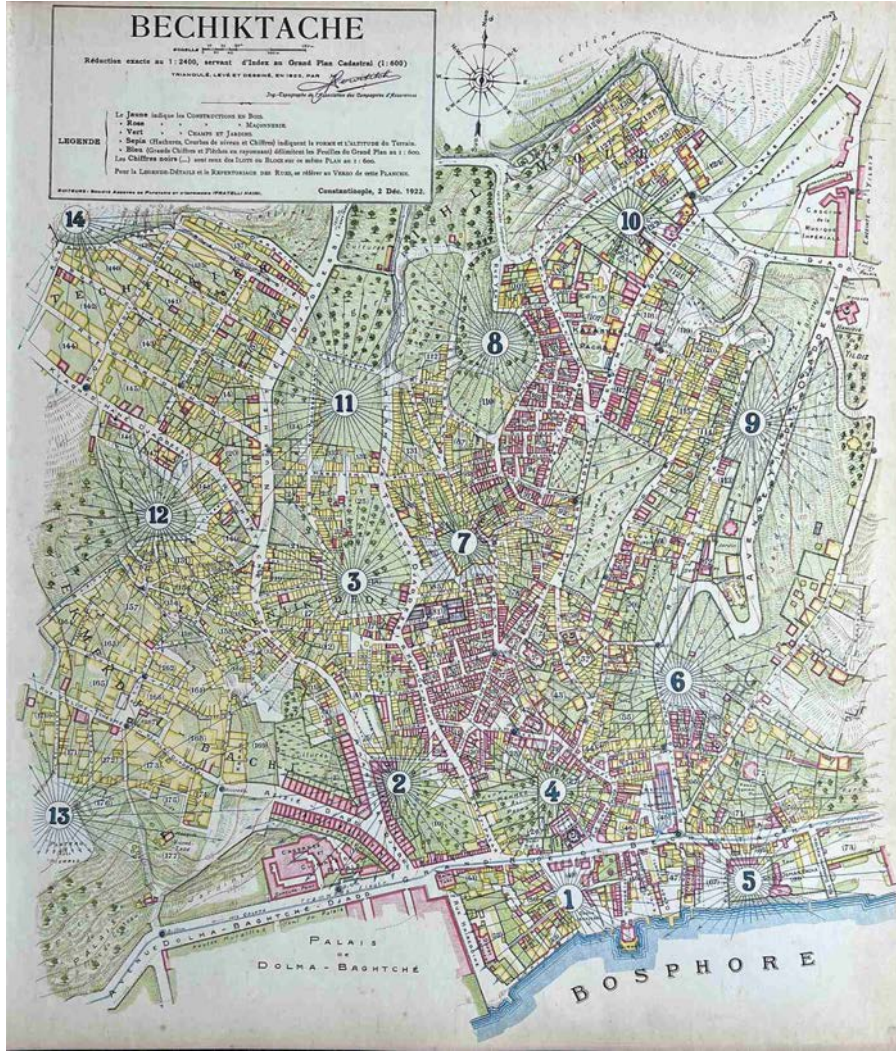
Zamanı durduran bu haritalar (hatta tablolar) bugün, çok hızla dönüşmüş ve dönüşen İstanbul' da kentin veya bir noktasının geçmişiyle ilgili araştırma yapan herkesin başvuru kaynağı niteliğinde.

Özellikle, restorasyon amaçlı çalışmalarda bu haritalar kentin hangi noktasında, hangi binanın, hangi malzemeye yıllara meydan okuduğunu veya zamana yenik düştüğünü anlatıyor, en doğru bilgiye ulaşım tarihi yeniden canlandırmaya yardımcı oluyor.

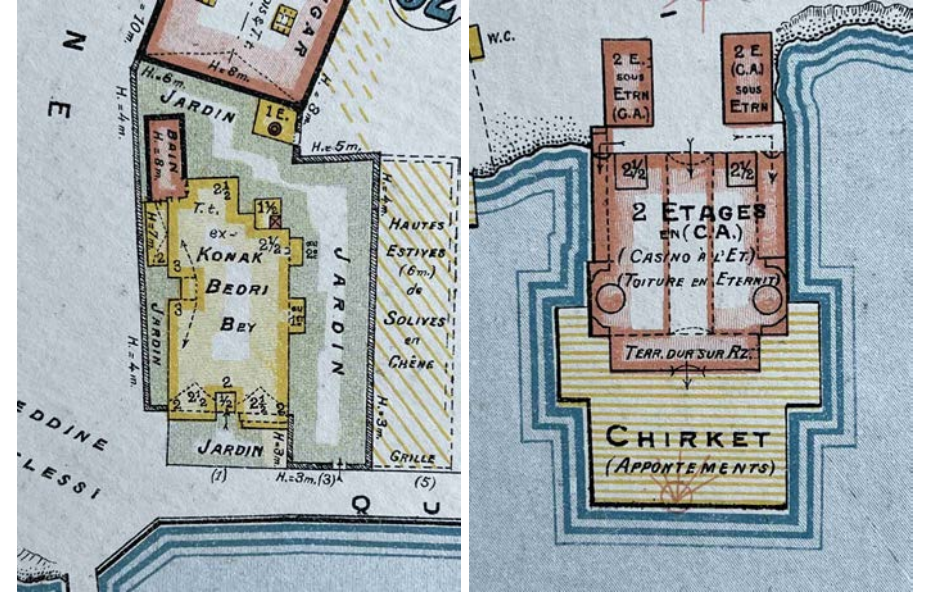
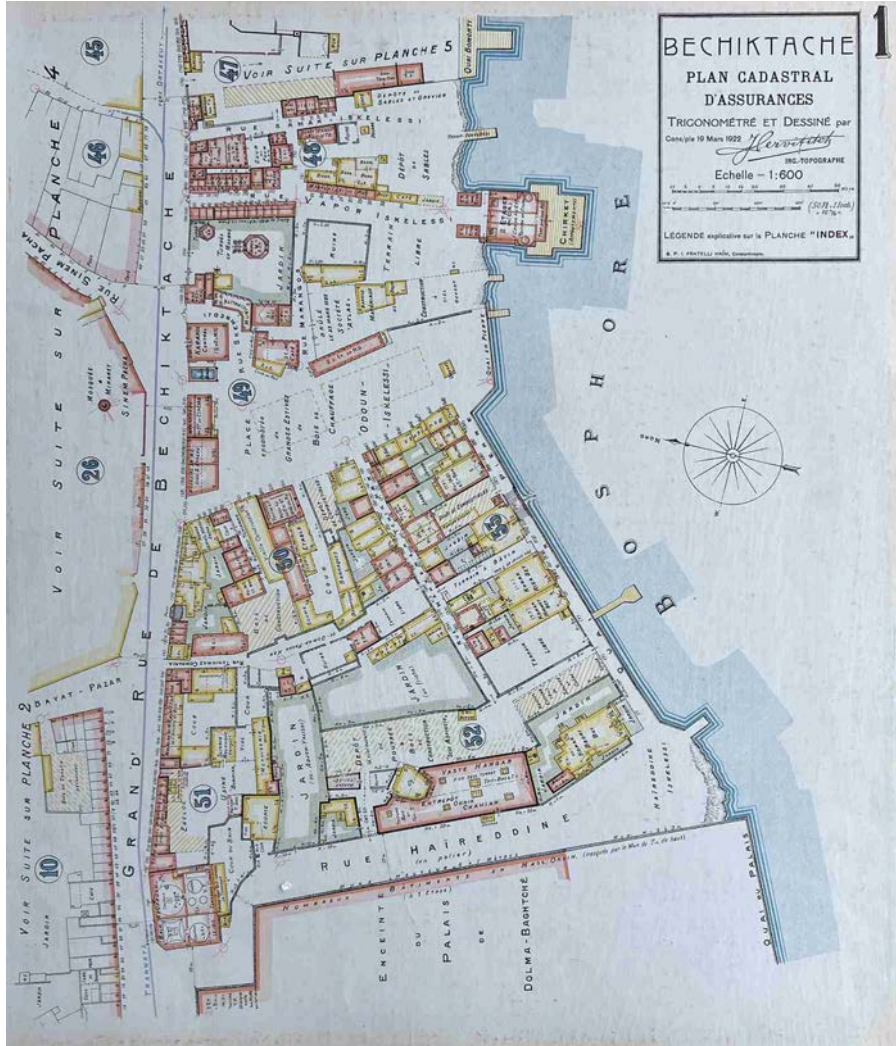
Bazen sadece yapıların isimlerini görmek bile sahipleri hakkında karanlık kalmış noktaları aydınlatmaya yarıyor, bir halkası eksik zincirleri tamamlayarak yeni ufuklar açıyor.

Pervititch' in İstanbul sigorta haritalarına attığı ilk imzadan tam 100 yıl sonra artık kıymeti çok daha iyi biliniyor.

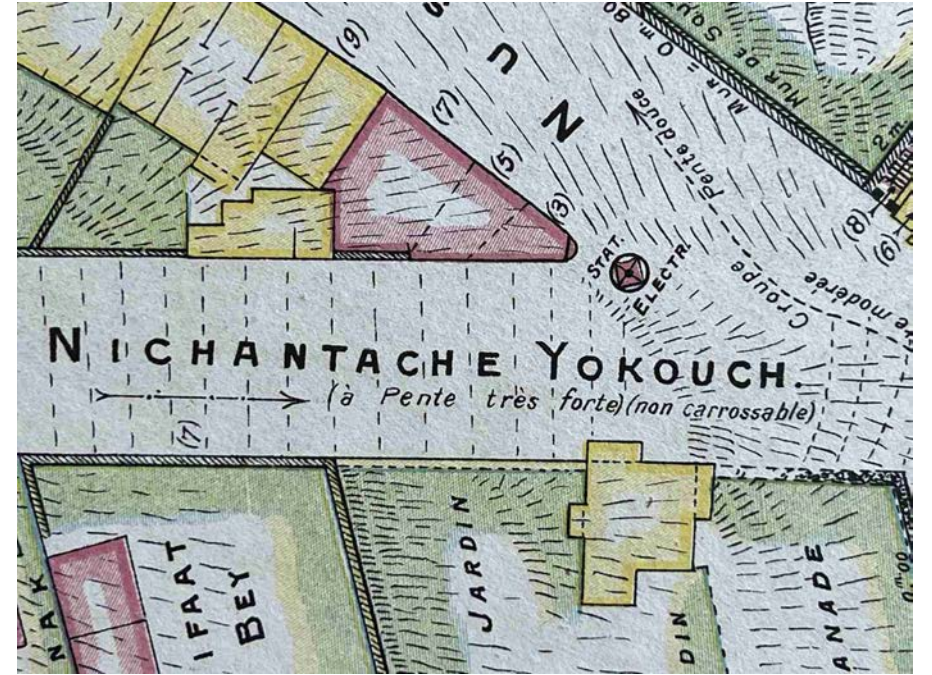
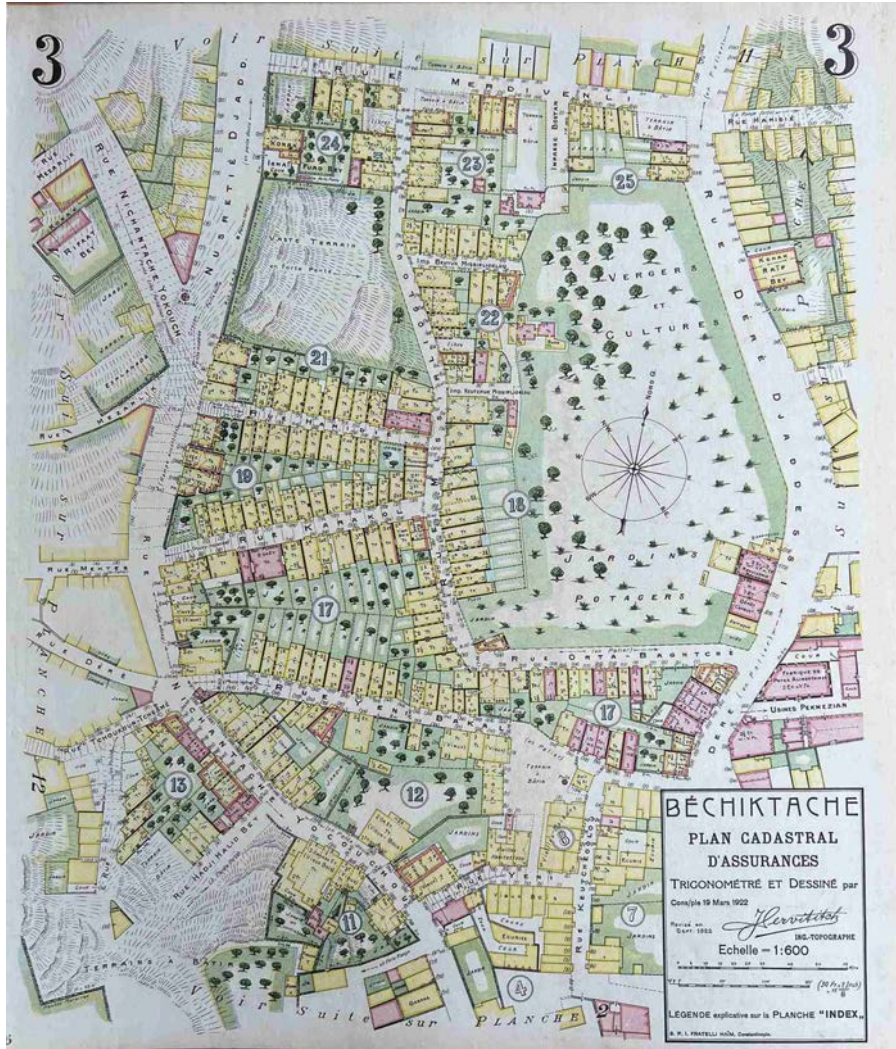

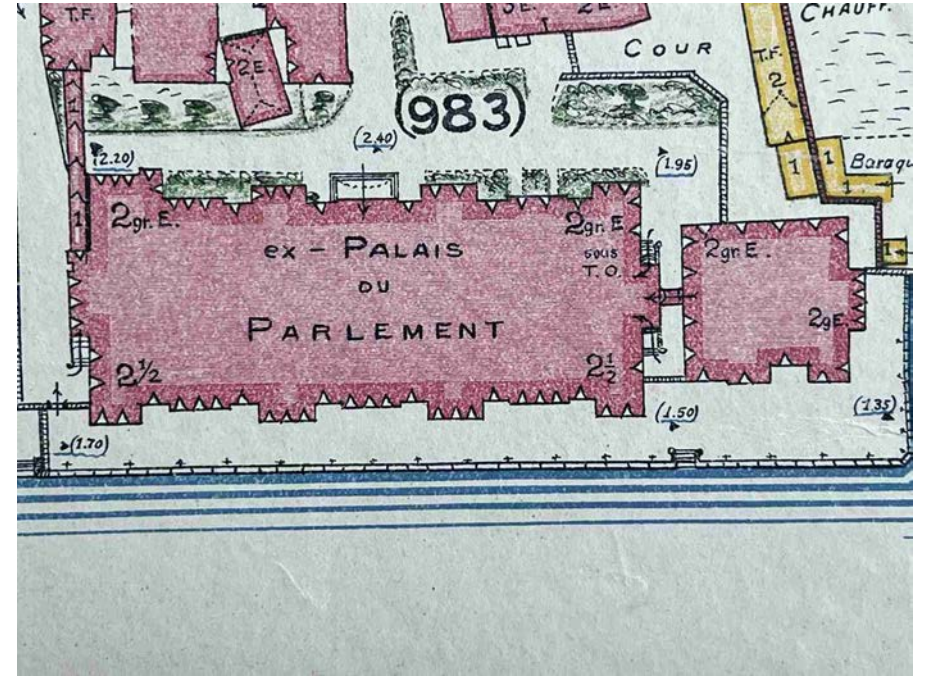
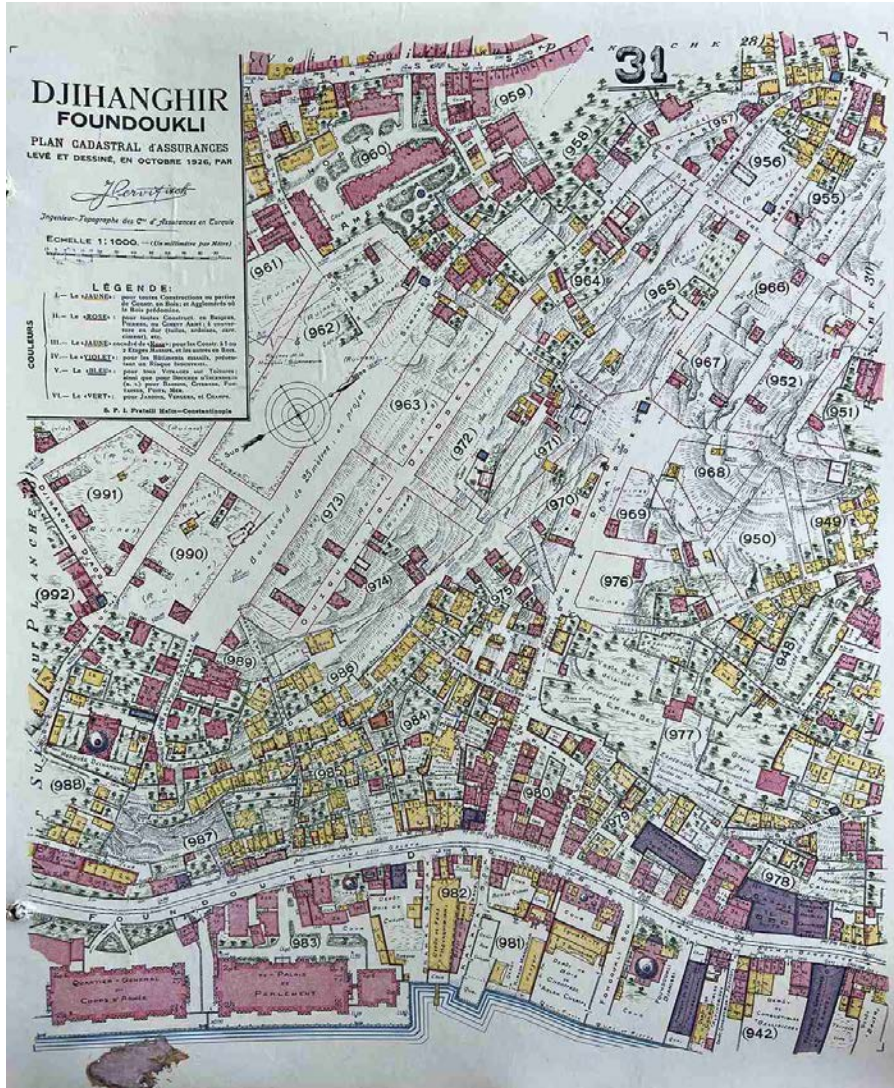
Pervitich'in sigorta haritaları arasında en eski tarih olarak 1922 yılına rastlıyoruz. Beşiktaş'ın hem sahil hem de iç kısımlarında çizdiği (veya çizeceği) paftaları numaralarıyla bir tür indeks sayfası olan bu genel planda göstermiş. Yılın son ayında bu görünümün tamamlandığı ve yayınlandığı görülüyor. Sadece bu görünüm bile İstanbul'un çok katmanlı, çok kültürlü değerleri hakkında bize emsalsiz hatırlatmalarda bulunuyor. Hırvatistan'da doğmuş ve İstanbul'da vefat edecek, Osmanlı'da çalışmış ama Cumhuriyet döneminin ilk yirmi yılında İstanbul'u santim santim resmeden Hıristiyan Pervititch, ismini İtalyanca ifade eden Yahudi kardeşlerin (Fratelli Haim) matbaasında bu eserlerin günümüze değin sürecek tam 100 yıl önceki macerasını başlatıyor. Bir yandan da harf devrimi artık çok uzak değil ancak metinler henüz Fransızca veya dönemin adeti olduğu üzere kulağa Fransızca nasıl geliyorsa ona göre Latin alfabesine aktarılmış. Örneğin "Azizié" veya Akaretler "Djadd." yani Caddesi.

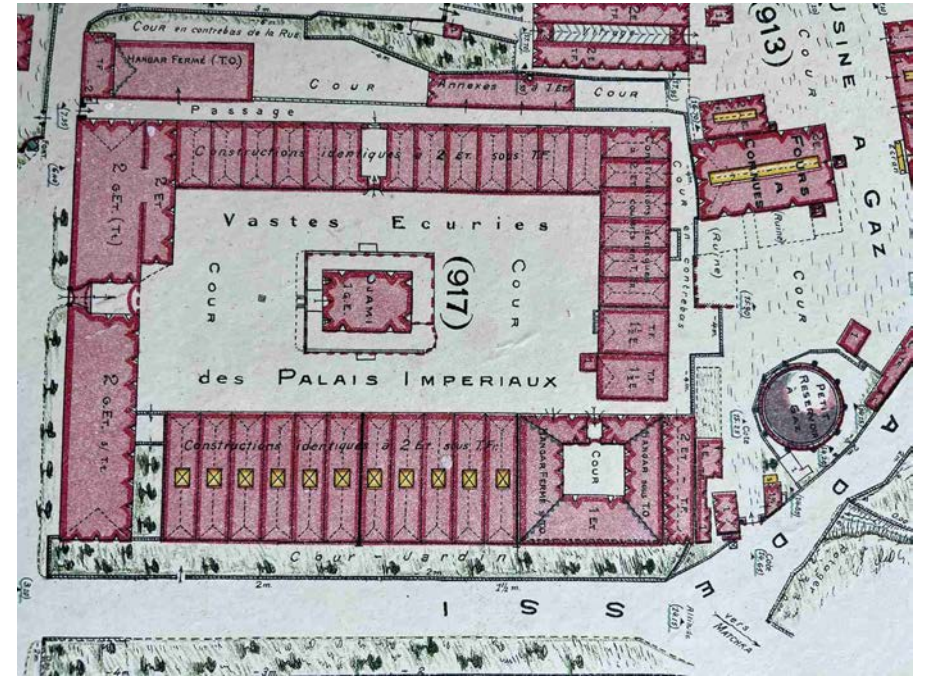
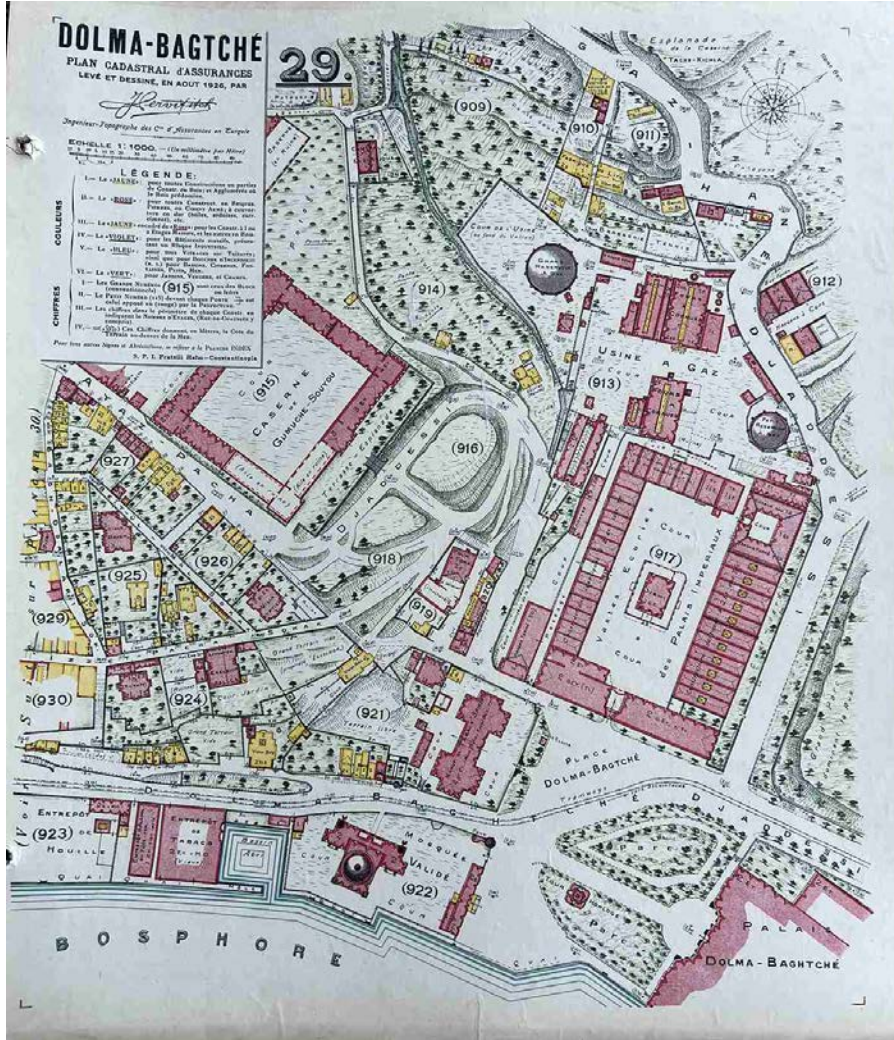
Yine 1922 yılında Beşiktaş'ın genel görünümünden ayrıntılara ve onun da ayrıntılarına inmeye başladığımızda keşfedecek çok şeyler olduğunu görüyoruz. Bu çizim Şirketi-i Hayriye'nin vapur iskelesinin (üstte sağda) Mimarı Ali Talat Beyin vefat ettiği seneye denk geliyor. Sahilin diğer yanında ise (solda üstte) Eskiden Bedri Beyin konağı olan yapıya misafir oluyoruz. Boğaz'a bakan ufaklık sahil bahçesinin tadını çıkarabildiğin ama asıl geniş bahçesinin duvarlarının 3 metre yüksekliğini fark ettiğimizde geri kalanından pek manzara izleyemeyeceğini de fark ediyoruz. Sarı renkle tümüyle ahşap olarak belirtilen konakta Pembe iskele binasında da tanıdığımız kızıl renkte sadece ufaklık bir parça var. Kuşkusuz yangın riskinin en yüksek olduğu, su ısıtma amaçlı ateş yanacak arkadaki banyo birimi kagir olarak inşa edilmiş. Şimdi yerinde bir otel binası var ama ikisinin arasında geçen zamanda tütün deposu olduğunu hatırlıyoruz. Genel haritanın sol alt köşesinde dört birimlik Mimar Sinan yapısı hamam da henüz duruyormuş. Sonrasında inşa edilen Maruf Önal tasarımı benzinciyi bile bugün nostaljiyle anıyoruz.

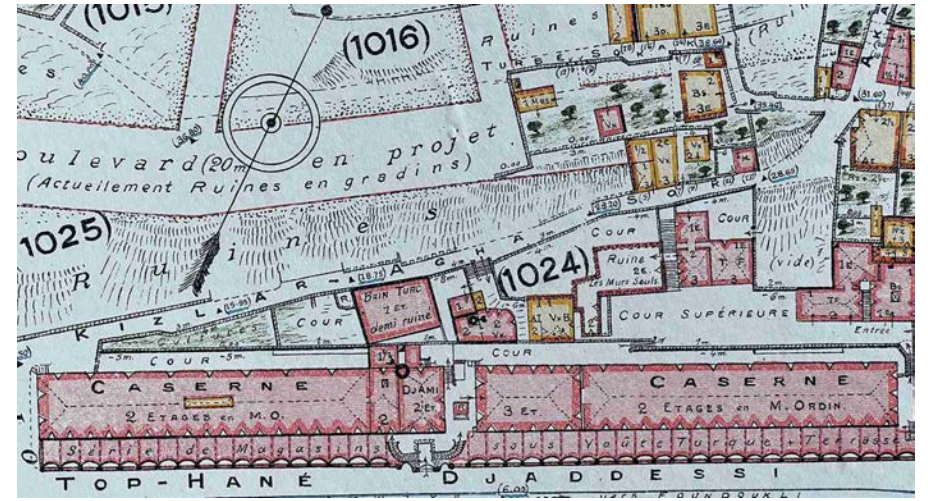
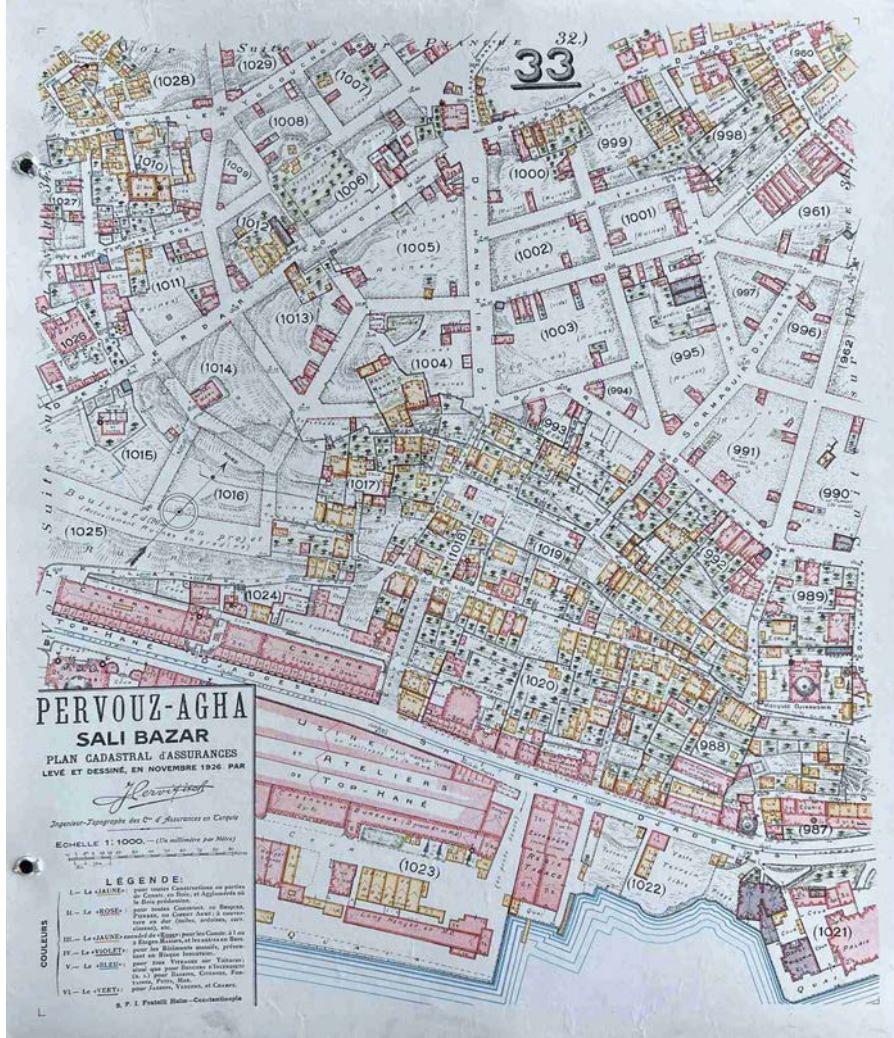
Hala 1922 yılında Beşiktaş gezimize devam ettiğimizde kuşkusuz günümüzden çok daha yeşil bir İstanbul' la karşı karşıyayız. Hem bahçeler hem de geniş bostan alanları ilk başta dikkati çeken unsurlar. Yapıların betiminde ise sarı renk hâkim yani çok büyük kısmı ahşap. Yangın riski hesaplamanın ne kadar önemli olduğu hemen ilk bakışta fark ediliyor. Genel olarak hem taramalarla hem de ufak notlarla yokuşların yönleri ve eğimin zorluk derecesi verilmiş. Normal şartlarda yangının yukarı doğru yayılmasının olağan sayılacağı düşünülürse bu detay hayli önemli. Bunun dışında bu haritalardan yorgunluk riski okumak bile mümkün. Öylesine ki bugünün bitişik nizam çok yoğun iskân alanı ve araç trafiği olan Hüsrev Gerede Caddesi hakkında (Nişantaşı Yokuşu adıyla) “çok dik ve taşıtla kat edilemeyecek bir eğim” şeklinde uyarı barındırıyor.

Cihangir Fındıklı paftasına geçtiğimizde ise (1926) artık Cumhuriyet ilan edilmiş. Burada da kara yönünde eğimler çok belirgin ve eğimin yüksek olduğu yerlerde boşluklar hayli geniş. Yoğunluk gösteren sahil bölgesinde en çok dikkatimizi çeken büyük yapılar ise bugünün Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi kampüsünün iki ana binası (Münire ve Cemile Sultan yalıları). Soldakinin artık Kolordu karargâhı olarak kullanıldığına dair bilgi okunuyor. Diğeri ise (bu sayfada) eski Parlamento olarak Osmanlı'nın son meclisini bize hatırlatıyor. Ne yazık ki korkulan risk gerçekleşti ve 1948 yılında bu yapı tümüyle yandı. Günümüze, Mimar Sedad Hakkı Eldem'in aslına çok benzer şekilde gerçekleştirdiği rekonstrüksiyon ulaştı. Bugün yandaki parkta yalnız duran yine Mimar Sinan'nın Molla Çelebi camisi var ve aslında hiç de yapayalnız olmadığı hatta buraların olmadığı görülüyor. Yol tarafındaki hamam da yine günümüze ulaşamayan hazinelerden bir tanesi...

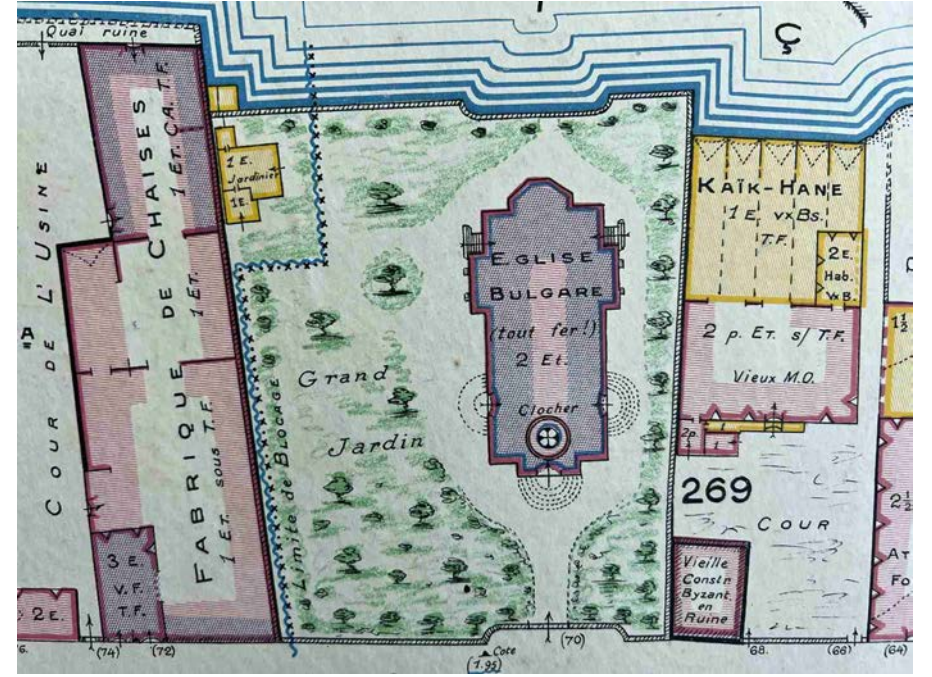
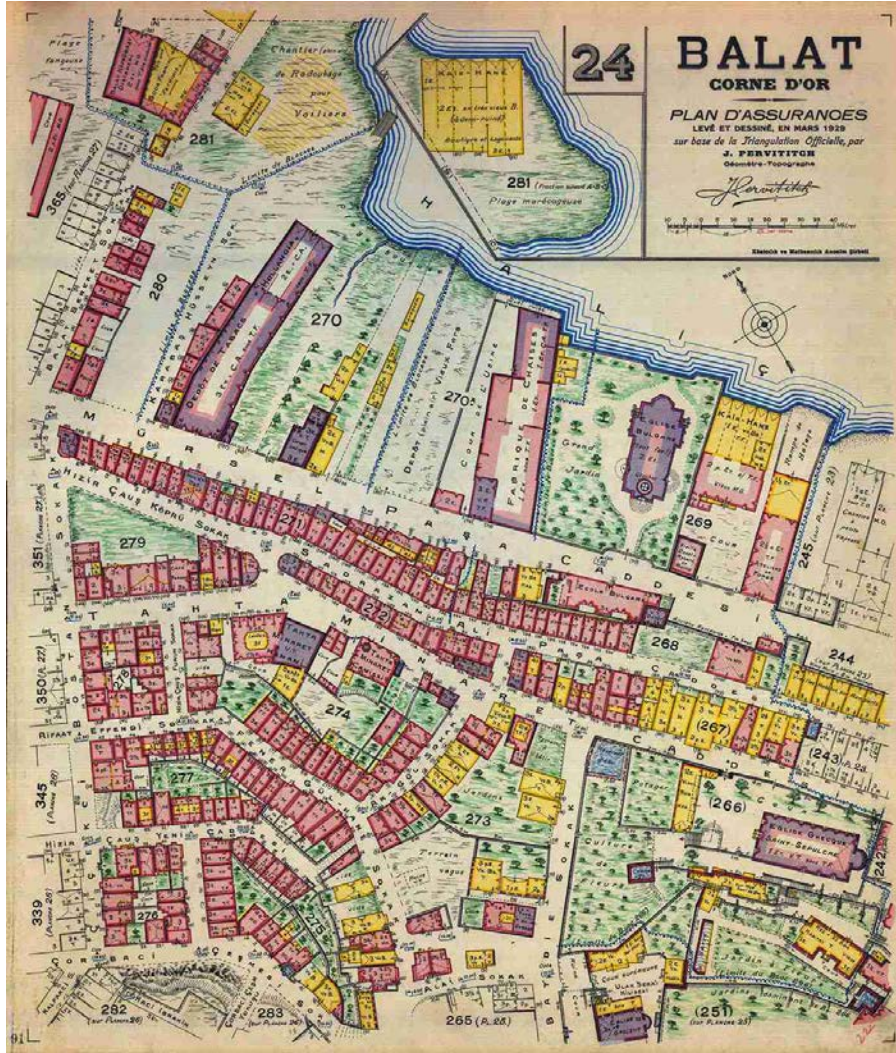

1926 yılının bir diğer çiziminde Dolmabahçe görünümünde, yine Boğaziçi sahilini ve biraz içerileri takip edebiliyoruz. Bugün semtin adıyla “Dolmabahçe” şeklinde anılan Bezmialem Valide Sultan Camisi hem “Valide” ismini unutmamış hem de geniş avlusu caddeye kurban gitmemiş. Kara yönünde iki büyük bina var. Bir tanesi “Gümüşsuyu Kışlası” olarak tanıtılmış İTÜ Gümüşsuyu yerleşkesi (deniz tarafındaki köşe hasarlı olarak belirtiliyor) diğeri ise daha da geniş alana yayılan saray ahırları (yukarıda). Kuşkusuz sarayın artık saray işlevinde olmayışı, olsaydı bile böylesi büyük bir ahırın hele ki otomobillerle rekabet edip kent içinde herhangi bir işlev sürdürmesinin olanaksızlığı, bu görkemli yapının da ortadan kalkmasına yol açtı. Yerinde 1940’lardan itibaren İnönü Stadı bu manzaranın hâkim unsuru oldu. Hemen yakınlarındaki yuvarlak planlı birimler de saraya ve bazı semtlere elektrik sağlayan Dolmabahçe gazhanesinin hatıraları...

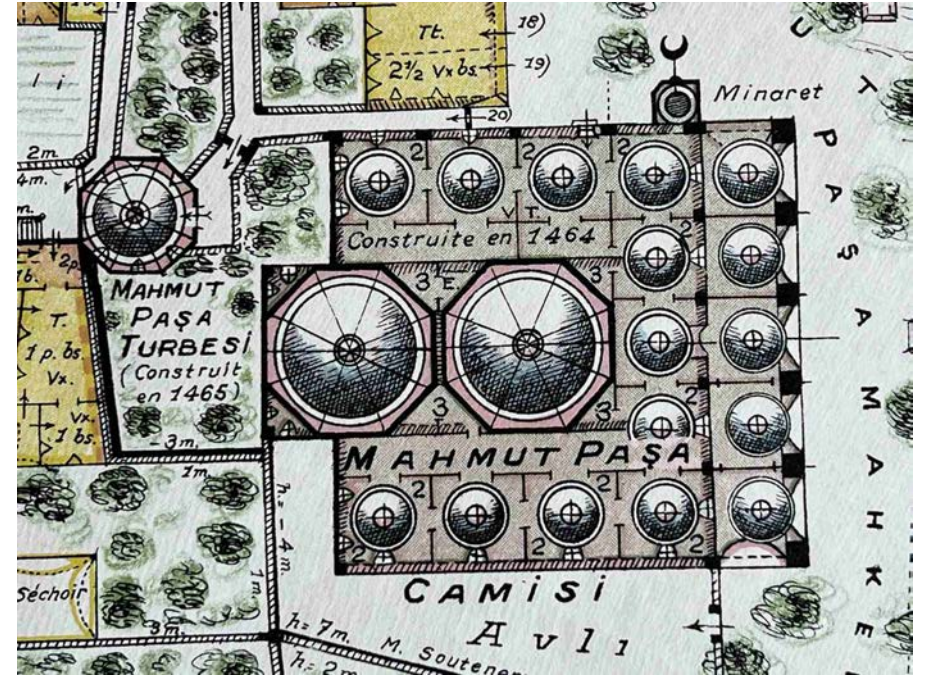
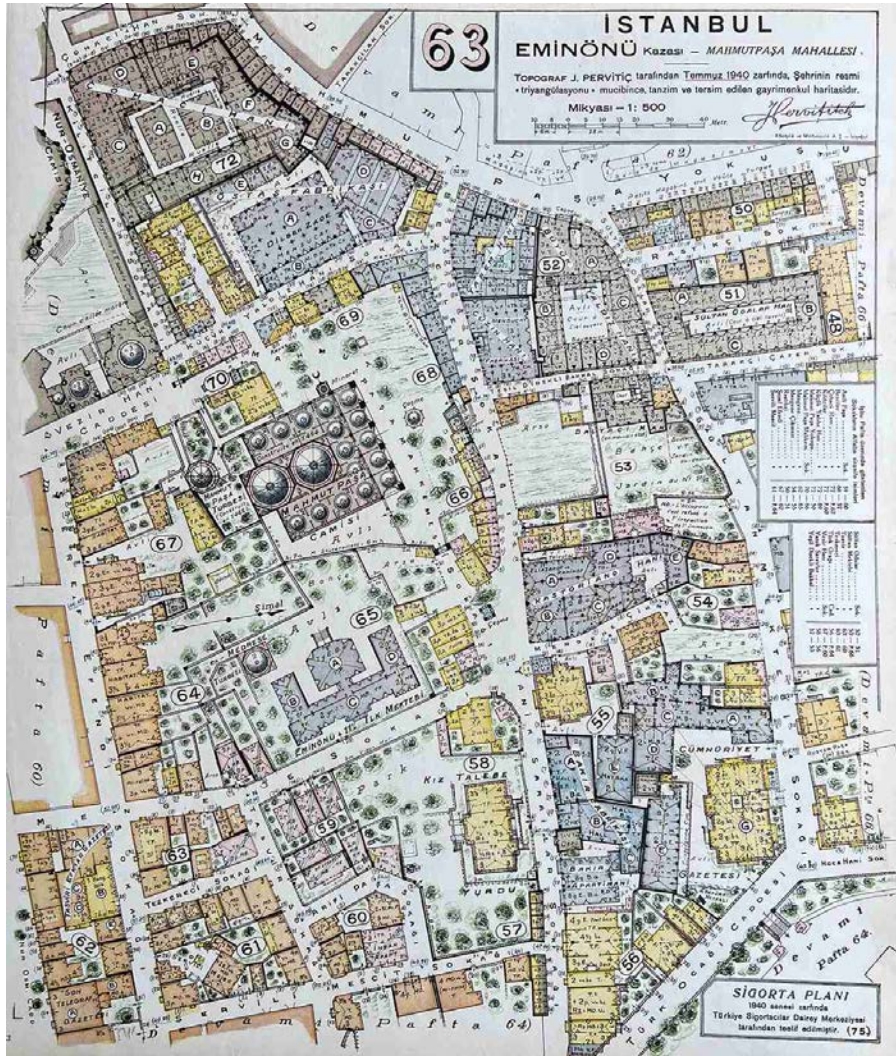
Yine 1926 yılında Boğaziçi sahilinde bu kez biraz daha güneyi hatta tam da serginin açılışının yapıldığı Galataport'un da bulunduğu bölgeyi gösterir harita da diğerleri gibi değişimin çok net bir gözlemcisi.

Yamaçlarda geniş boşluklar ve "harabe" ifadeleri yer alıyor. Bu durum Birinci Dünya Savaşı sırasında çıkan ve hala sebebi netleşmeyen (belki de sabotaj) büyük Cihangir yangınının yaralarını saracak maddi birikimin henüz mevcut olmadığına şahitlik ediyor. Caddenin sahil yönündeki yapıların artık tümünün yerinde yeni yolcu limanı var. Cade çok daha geniş ve bunun sonucunda Tophane Kışlası (yukarıda) sonsuza kadar ortadan kalkmış durumda. Yukarısında 20 metre genişliğinde bir bulvar planlandığını görüyoruz. Hiç gerçekleşmedi. Gerçekleşseydi belki yukarıdan gidecek yol varken 1950'li yılların plansız yıkımı için (en azından bu bölgede) fazla bahane kalmayacak, birçok tarihi yapının günümüze değin korunması sağlanacaktı. Ana resmin sağ alt köşesine doğru sadece iki tane gri tonlarda dairesel unsur (kubbe) görünüyor. Bunlardan yukarıda kalan Cihangir Camisi, caddeden kenarındaki ise (yine yola kurban edilmiş olan) Süheyl Bey Camisi...

Yine sahilde, bu kez biraz daha da güneyde ve üç yıl sonra (1929) Halic kıyılarında ulaşıyoruz. Büyük değişim bu kez kendini alfabede de gösteriyor. Artık genç Cumhuriyet Latin harflerine geçmiş durumda. Pervitich hala birçok şeyi Fransızca (veya gibi) yazıyor ama Ü ve Ş harfleri gibi yenilikleri özellikle cadde isimleri gibi resmi ayrıntılarda hemen görmeye başlıyoruz: Örneğin Mürsel Paşa. Caddesi ve benzeri kullanımlarda da eskiden hemen sıyrılmış. Diğer yanda Kaik-Hane gibi ifadelerde daha biraz beklemek gerekecek. Kaykhane demişken sarı (ahşap) ve geniş örneklerine Halic sahilinde rastlıyoruz (ana resim ve yukarıdaki detay) ancak onlar da fazla dayanamayacak. Yukarıda görülen Bulgar (Sveti Stefan) Kilisesi veya halk arasında sıklıkla söylendiği gibi "Demir Kilise" Halic sahilinde hiç yalnız değilmiş. Yakın arkadaşları büyük ölçüde sanayi yapıları. Bu durum 80'lere değin devam edecek.

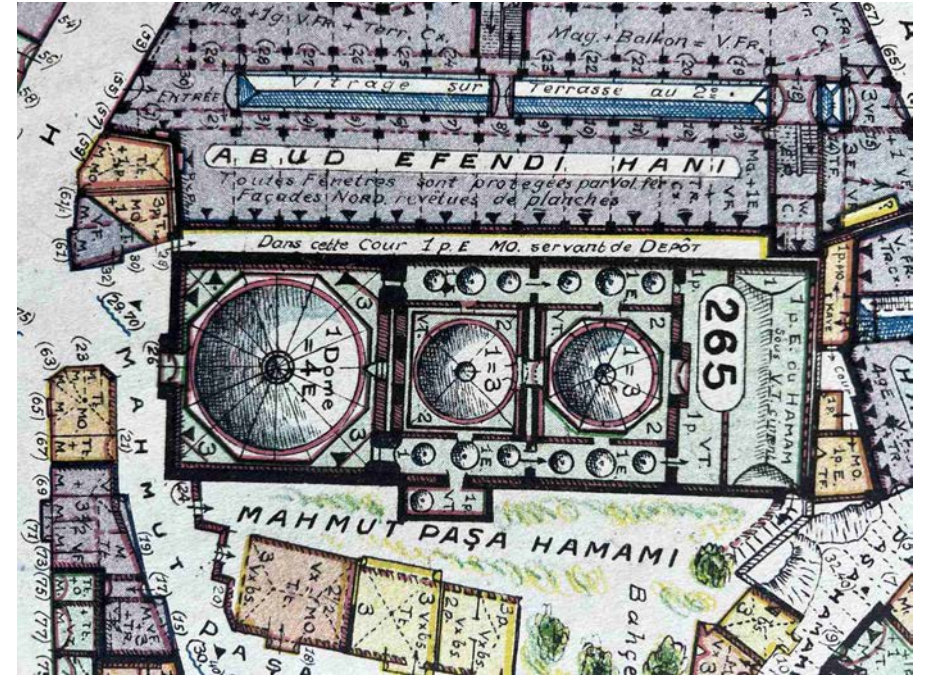
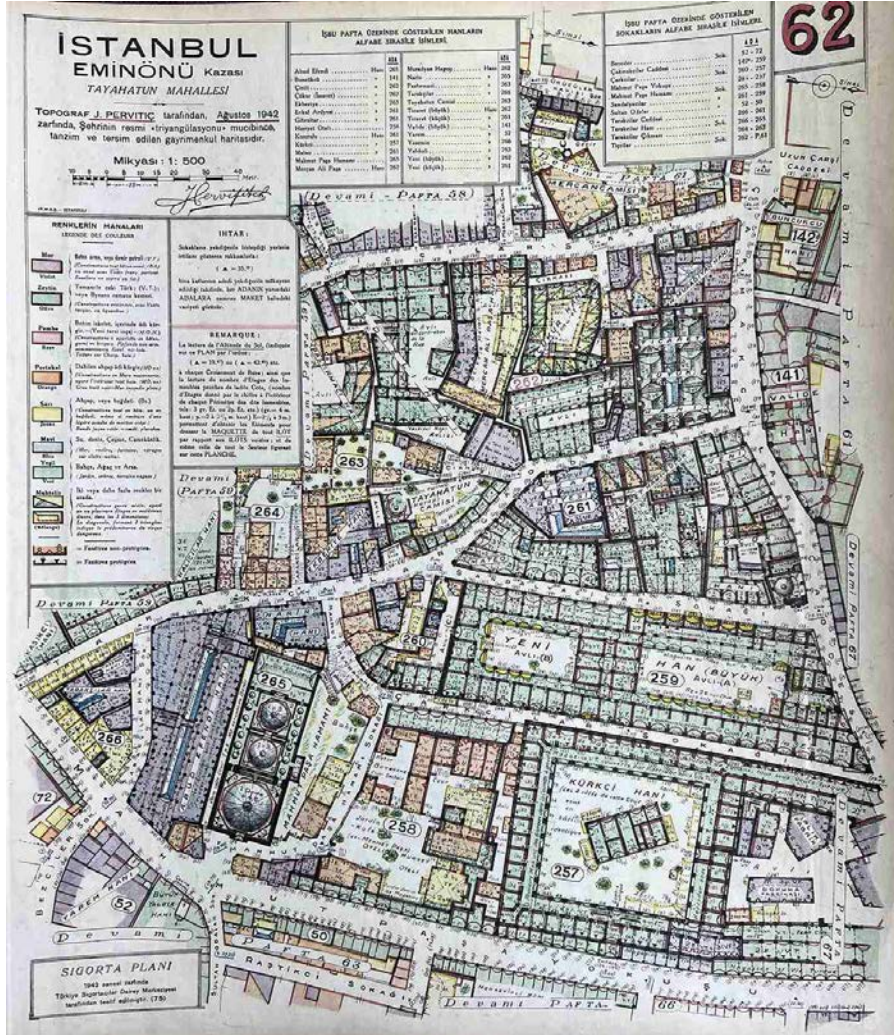

Yıllar ilerledikçe (artık 1940' tayız) haritaların belge kıymeti yanında sanat eseri olarak da kıymetlerinin arttığını söylemek yanlış olmayacak. Renk sayısının artması yapılar ve mekanlarla kent dokusu hakkında ilk bakışta çok daha fazla bilgi algılamayı mümkün kılıyor. Bir yandan da bütüncül görsel etki çok daha estetik oluyor. Belki de Pervititch'in Sigorta haritaları öncesinde çok daha mühendisçe yaklaşarak yapmış olduğu çalışmalar İstanbul'un güzellikleri içine geçen neredeyse 20 yılın ardından sanatçı yönünü daha fazla açığa çıkarıyor. Ayrıca artık sürekliliği oturmuş bu iş için daha fazla personel çalıştırma ve estetiğe daha fazla eğilme imkânı bulmuş da olabilir. Yapıların sadece malzemesine değil bütününe de daha fazla yöneldiğini Mahmut Paşa cami ve türbesinin (yukarıda) yapım tarihlerini bile ayrı ayrı belirtmesinden anlıyoruz. Minareyi aleminin hilaliyle belirtiş de yine öncekilerden daha belirgin, çok daha keyifli bir dokunuş.

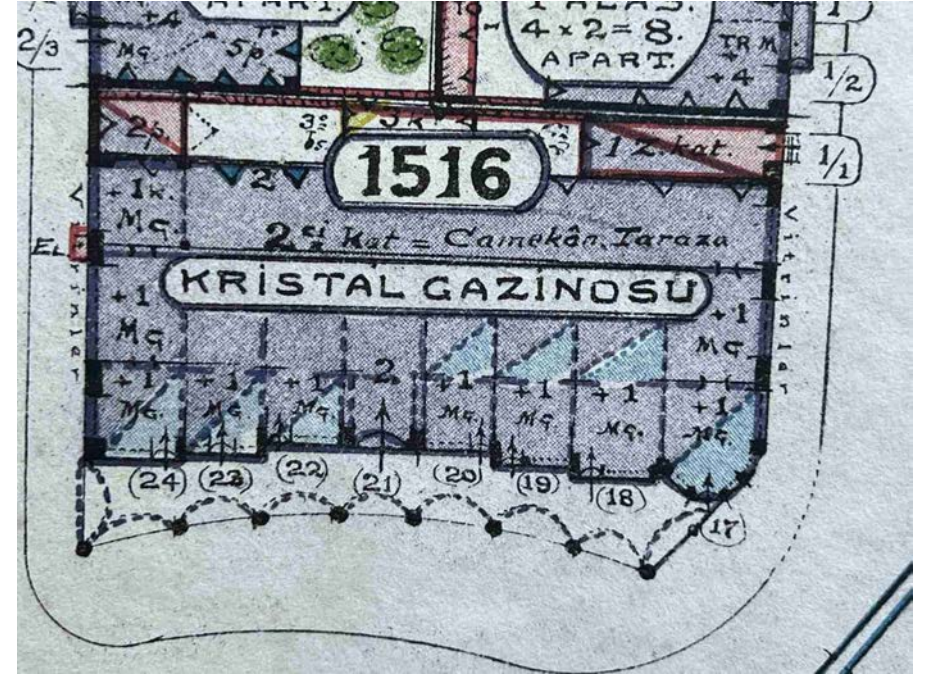

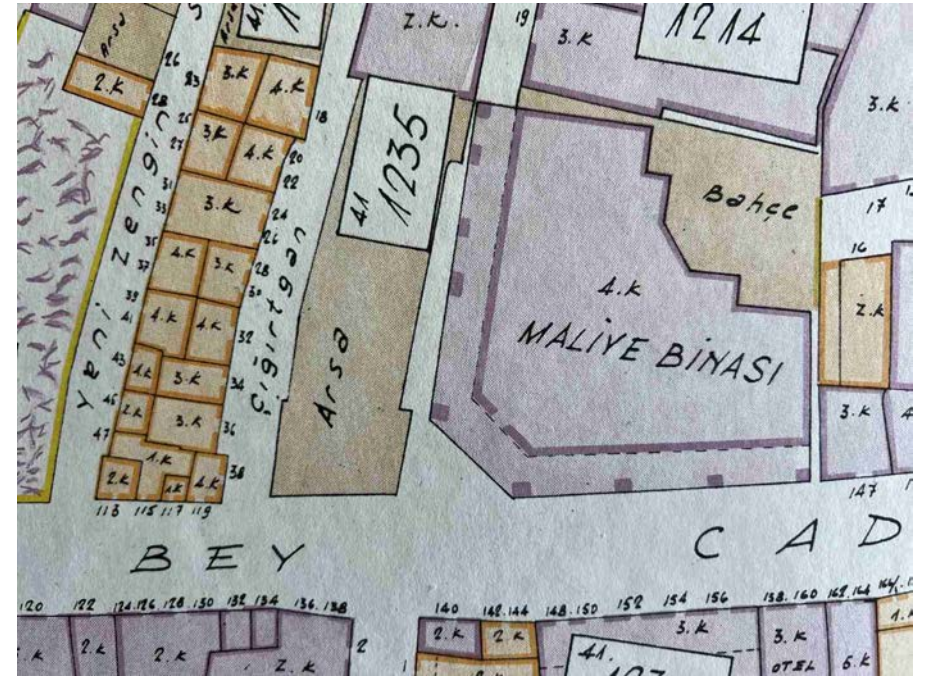
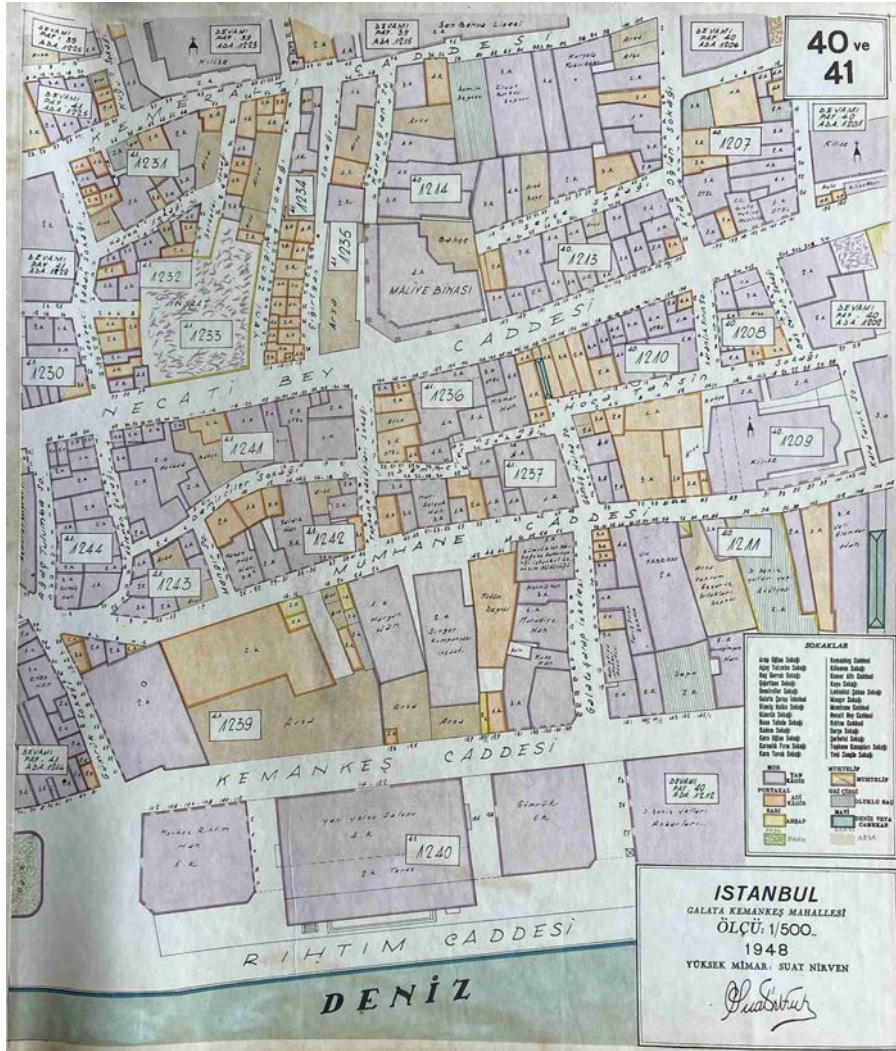
Ertesi yıl (1942) yine bir önceki haritanın mekanlarından fazla uzaklaşmadan bu kez Çakmakçılar yokuşunun bir yanında kalan hanlar bölgesinin her zamanki gibi detaylı ve yine çok estetik planıyla karşılaşıyoruz. Burada dokuya en hakim renk zeytuni yeşil. Pervitiç' in kendi ifadesiyle bu renkle gösterilen unsurlar "Tamamile eski Türk; veya Bizans zamana kemeri". Kısacası tonozlu mekanların, kubbe dışı eğrisel örtülerin hepsi bu şekilde gösterilmiş. Kubbeler ise yine burada da kurşun kaplı görünümlerini hatırlatır şekilde ve eğriselliğini de hissettirecek biçimde gri renkle ve taramalı olarak yansıtılmış. Yukarıda Mahmut paşa hamamının ayrıntıları görünüyor. Notta tüm pencerelerin demirle korunmalı olduğu da belirtiliyor. Önceki haritada İbrahim Ethem Paşa konağının pencerelerinde koruma olmadığı da yazıyor. Her ne kadar hep yangın sigortasından söz etsek de burada akla bu notların hırsızlık gibi risklere yönelik olup olmayacağı sorusu geliyor.

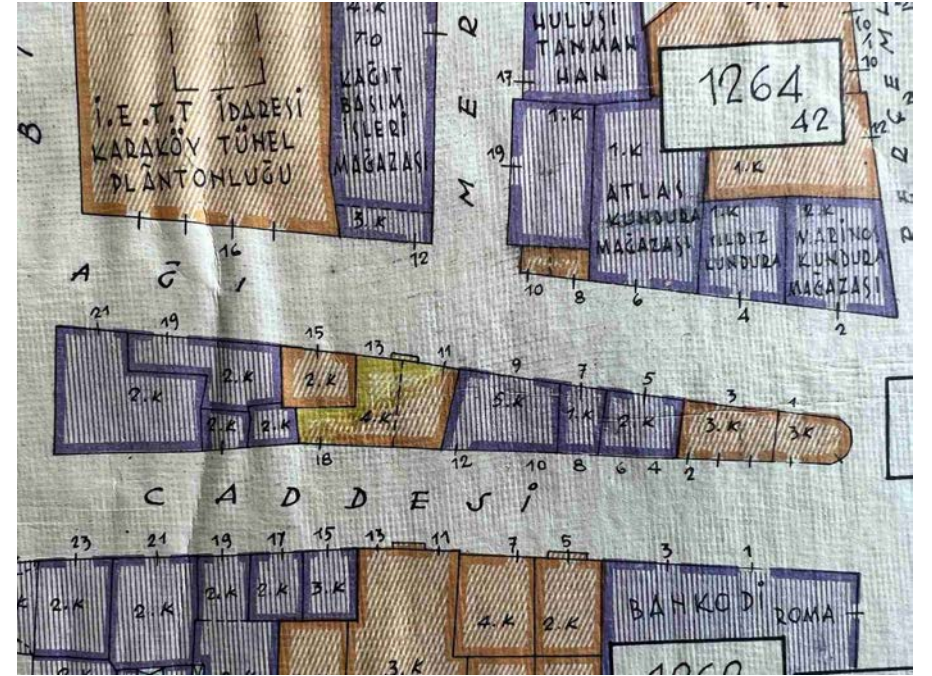
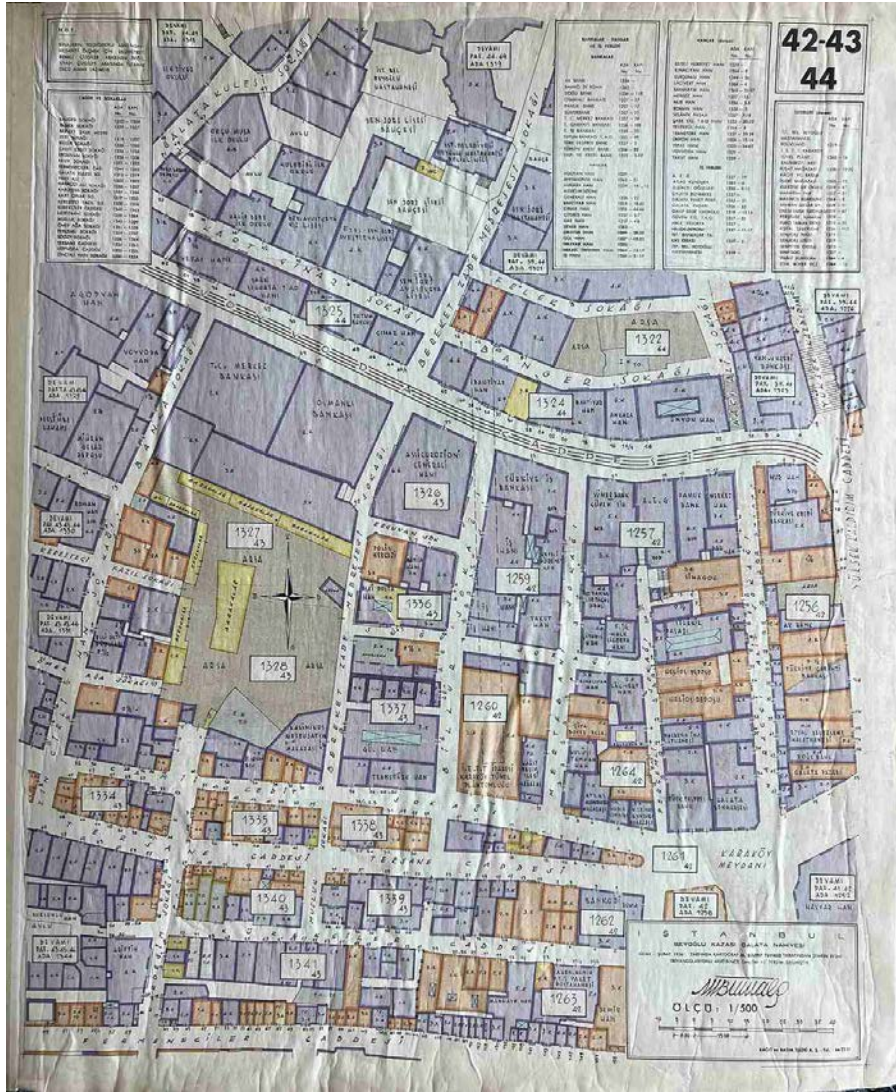
Yine aynı yılda (1943) ve yine fazla uzağa gitmeden hemen Taksim'de bu kez en altta abidenin yol göstericiliğiyle kolayca yönümüzü buluyoruz. Yukarı doğru Cumhuriyet Caddesi uzanıyor. Hepsi betonarme olan mor renkle belirtilmiş yapılarca Talimhane bölgesini yansıtıyor. Diğer yandan Anıta doğru uzanan bir yapı (yukarıda) artık yerinde yok. İlginç olan yıkılmasının ardından yerine yapılan başka bir şey de yok. Burası hatıralarda 1957 yılına değin Safiye Ayla, Müzeyyen Senar, Selahattin Pınar gibi isimlerle yer etmiş olan Kristal Gazinosu. İşte tam bu şartlar, bu dönüşüm artık belki de bu haritalar için harcanan emeğin de boşa gitmeye başladığını düşündürmeye başlayacak. Zaten Pervitiç'in vefatı da yaklaşmış durumda ancak iki yıl sonra hayatını kaybedip Feriköy Katolik Mezarlığına defnedilene değin verimli çalışmalarını sürdürecektir.

1940'lı yılların sonuna değin, Pervitiç haritalarına ek olarak Yüksek Mimar Suat Nirven'in hazırladığı haritalara şahit olacağız. Büyük bir tesadüf müdür bilinmez ama Nirven'in imzası da Pervitiç'i andırmıyor değil. Bu haritalar da kuşkusuz o birkaç yılın belgelenmiş olması açısından çok kıymetli. Tarih araştırmalarına büyük katkı sağlıyorlar. Diğer yandan estetik açıdan Pervitiç'le kıyaslanmaları olanaksız. 1950'lerde başlayacak büyük İstanbul yıkımlarından hemen önceki durumu aktarmaları son şahitlikler olmaları açısından önem arz ediyor diyebiliriz. Yine bugün Galataport kapsamı dahilinde büyük değişikliklere uğramış bir sahil ve buradaki büyük otel projesinin parçası haline gelen binaların dışında vergi dairesine (yukarıda detay) bakarsak çevreyi tanımak için bir diğer referans noktası edinmemiz mümkün oluyor.

Geçmişe sahip çıkan sigorta haritaları arasındaki yolculuk 1956 yılı tarihini ve Bülent Tuvalo imzasını taşıyan bu son görünümle sona eriyor. Yine Karaköy, bu kez Perşembe Pazarı yönü. Bugün Tünel'in bir ara sokağa baktığına (üstteki detay) kimseyi inandırmak mümkün olamazdı ancak bu cadde üstü konumu bir sıra yapının ve bir sokağın tümüyle haritadan silinmesine borçlu. Diğer yandan haritanın en sağındaki tüm dikey sıra da ortadan tüm hatıralarıyla birlikte kalkmış durumda.

İstanbul'un 1950'li yıllarda girdiği değişimin hızına yetişmek mümkün olmayınca, belgelenen varlıklar hızla dönüşüme uğrayınca artık sigorta haritacılığının da ömrü dolmuş oluyor.

“Sigorta kıymet bilmektir” demiştik. Bugün artık kendileri benzersiz eserler olarak hatıraları yaşatan ve bilimsel çalışmalara da ışık olan bu belgelerin de kıymeti biliyor, bilinecek, gelecek nesiller de kentlerini onlarla tanyacak, öğrenecek.

NOTLAR

NOTLAR
